

LIBERTATEA PERSONALĂ ȘI ARGUMENTELE PRUDENȚIALE SAU PRAGMATICE

Ps. lect. univ. dr. Virgiliu PEICU

Universitatea Adventus, Cernica

gylpey@yahoo.com

Abstract: Personal Freedom and Prudential or Pragmatic Arguments

The study introduces a category of arguments about God's existence and the belief in Him which is different from the ontological, cosmological and teleological arguments. Called prudential or pragmatic arguments, they may provide powerful reasons for personal faith and freedom. The most well-known pragmatic arguments were developed by Blaise Pascal (1623-1662) and William James (1842-1910).

The arguments developed by Blaise Pascal and William James are prudential or pragmatic because they seek to make a rational decision (primarily praxis, prudence) about the existence or non-existence of God. When they are internalized and believed, they lead to personal freedom (of conscience).

Keywords: argument, faith, freedom, prudence, God

O categorie de argumente, privitoare la existența lui Dumnezeu și credința în El și care sunt diferite de argumentele ontologic, cosmologic și teleologic¹, numite argumentele prudentiale sau pragmatice pot fi motive puternice pentru credință și libertate personală. Iar cele mai faimoase argumente pragmatice au fost elaborate de Blaise Pascal (1623-1662) și William James (1842-1910). Să aruncăm o privire asupra lor!

Argumentele ontologic, cosmologic și teleologic sunt considerate argumente cognitive care urmăresc să ofere o întemeiere sau o justificare epistemică pentru adevărul teist, în general, și pentru adevărul

---

1 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Istoria filosofiei, de la începuturi până la Renaștere*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, pp. 33-34.

religiei creștine, în particular. Astfel, argumentele tradiționale se bazează pe evidența conceptuală sau empirică și urmăresc să dovedească că putem cunoaște cu certitudine sau probabilitate că Dumnezeu există. Argumentele elaborate de Blaise Pascal și de William James sunt argumente prudențiale sau pragmatice deoarece urmăresc luarea unei decizii raționale (este vorba, în primul rând, de o raționalitate practică, prudențială) referitoare la existența sau nonexistența lui Dumnezeu. Când ele sunt înșușite și crezute, generează libertate personală (de conștiință).

Pariul lui Pascal

Pascal este cunoscut în filozofie, în general, și în filosofia religiei, în special, mai ales datorită pariului propus de el pentru existența lui Dumnezeu. Însă există și alte contribuții ale lui Pascal în promovarea și susținerea religiei creștine printre care vom menționa încercarea de a argumenta omniprezența lui Dumnezeu matematic² și celebrul argument formulat pentru prima dată de el, „numit argumentul Domnului-Mincinos-Lunatic” a cărui concluzie este că mărturiile evangheliștilor Matei, Luca și Ioan sunt demne de încredere, argument care este amplu dezbătut și popularizat în filosofia actuală a religiei.³

Pariul lui Pascal a fost mult comentat în filosofia religiei și este și astăzi. Pariul lui Pascal poate fi încadrat în ceea ce matematicienii numesc astăzi teoria jocurilor cu relevanță în înțelegerea raționalității practice. Înainte de a cerceta structura logică a acestui argument și semnificația lui practică, credem că este binevenită următoarea relație, prezentă în monografia lui Norman Macrae, *John Von Neumann*. În vara anului 1955 genialul matematician John Von Neumann, fondatorul teoriei jocurilor, a fost diagnosticat cu un cancer avansat și incurabil. Când boala l-a ținut la pat, John Von Neumann s-a convertit la creștinism. Se spune că cel care a elaborat principiul minimax ar fi afirmat că Pascal a avut dreptate. De fapt, John Von Neumann se referă la pariul lui Pascal: dacă există șansa sau posibilitatea ca Dumnezeu să existe și că pe necredincios îl

2 Pentru a convinge oamenii să accepte ideea că Dumnezeu este ființa care este absolut prezentă pretutindeni, în orice moment, Pascal menționează că un punct care se deplasează cu o viteză infinit de mare ar putea fi pretutindeni în același timp simultan.

3 Murray și Rea, 2008, p.75.

așteaptă osânda veșnică, atunci este logic ca în cele din urmă să crezi.⁴ Prin pariul său, Pascal a urmărit să dovedească că este rezonabil, rațional să credem în Dumnezeu, luând în calcul valoarea potențială a credinței în Dumnezeu, și efectul ei asupra libertății sufletului, sau conștiinței.

Există numeroase opinii referitoare la pariul lui Pascal în ceea ce privește audiența pe care acest pariu o viza. Se poate argumenta că pariul viza atât pe credincioși dar și pe sceptici, agnostici și atei. Îi viza pe oamenii profund religioși deoarece Pascal considera că rațiunea nu poate stabili dacă Dumnezeu există sau nu există. Argumentele filosofice sunt nepotrivite pentru a dovedi existența lui Dumnezeu. Astfel Pascal afirmă: „Dacă există un Dumnezeu, El este infinit dincolo de înțelegerea noastră deoarece, neavând nici părți, nici limite, El nu Se găsește în nicio relație cu noi. Noi suntem deci incapabili să cunoaștem fie ceea ce este El, fie dacă El există”.⁵

De asemenea, audiența la care se adresează pariul sunt și sceptici și agnostici și atei cu scopul de a-i determina să ia calea credinței și a libertății conștiinței. Pariul lui Pascal este un argument care încearcă să demonstreze că încrederea în Dumnezeu este pragmatic rațională și că insuflarea credinței în Dumnezeu este o acțiune dictată de prudență și dorința de libertate. Dacă evidența religiei este empirică, afirmă Pascal, putem lua în considerație prudența. Conform lui Pascal, credința teistă pentru binefacerile sale prudențiale anulează viziunile rivale ale necredinței. Pariul lui Pascal este un argument care susține raționalitatea credinței teiste. Desigur, raționalitatea și adevărul pot fi lucruri diferite. Însă în absența unei evidențe convingătoare decisive a adevărului teist, Pascal susține că raționalitatea trebuie să fie ghidul nostru. Cotitura pragmatică a lui Pascal, previzibilă în lucrările lui timpurii, a fost o încercare de a argumenta că credința teistă ar fi singura atitudine indicată s-o adoptăm când suntem confrunțați cu problema existenței lui Dumnezeu și a apăsării conștiinței. Deoarece rațiunea nu poate stabili răspunsul, el poate fi stabilit de către prudență. Chiar dacă evidența este nedecisivă în ce privește teismul, dacă pariul este câștigat, adică dacă Dumnezeu există, atunci orice om care nu ar crede în existența lui Dumnezeu ar fi categoric irațional și ar sfârși sub povara conștiinței lui. Pariul nu are menirea să dovedească credința teistă ca fiind rațional admisibilă și să dovedească

4 Macrae, 1992, p. 379.

5 Pensee, 1995, p.153.

faptul că necredința este rațional inacceptabilă. Pariul presupune o distincție între: (a) faptul de a fi rațional să credem într-o propoziție și (b) că este un lucru rațional să determini, să induci credința în acea propoziție. Deși unei anumite propoziții îi poate lipsi o garanție evidențială suficientă, totuși s-ar putea ca formarea unei credințe, convingeri în această propoziție să fie un lucru rațional. Astfel, dacă există o oportunitate mai mare legată de inducerea credinței teiste în raport cu oricare dintre concurențele ei, atunci inducerea credinței că Dumnezeu există este un lucru rațional care trebuie făcut. În general, filosofiile religiei consideră că există trei versiuni ale argumentului pariului în aforismele din *Pensées*. Însă există câțiva cercetători ai operei lui Pascal care menționează a patra versiune a pariului care anticipează în multe privințe argumentul lui William James din eseuul lui apărut în 1896 intitulat *Voința de a crede*. Jeffrey Jordan consideră că a patra versiune a argumentului pariului diferă de cele trei versiuni mai bine cunoscute prin faptul că are ca premisă propoziția că credința teistă este mai rodnică, mai utilă în această viață decât necredința, independent de faptul dacă Dumnezeu există sau nu există. Tocmai această versiune este cea mai tare din toate variantele pariului.

Fiecare versiune din categoria pariurile pascalienne se caracterizează prin cel puțin trei trăsături fundamentale:

(a) Pariurile pascalienne constituie o clasă distinctă în cadrul mai lung al argumentelor pragmatice. Argumentele pragmatice, după cum am menționat, iau în considerație prudența, și nu adevărul. Însă pariurile pascalienne nu sunt argumente pragmatice pur și simplu, ci sunt argumente pragmatice care au structura jocurilor în cadrul unei incertitudini evidențiale (empirice) și raționale. În virtutea faptului de a fi în lume, omul se găsește într-o situație în care el trebuie să parieze pe propria viață dacă există sau nu există Dumnezeu. Această lume poate fi o lume în care Dumnezeu există sau poate fi o lume în care Dumnezeu nu există. Dacă Dumnezeu există, omul credincios se va bucura în eternitate, dar dacă Dumnezeu nu există, omul va pierde foarte puțin sau nimic. Pe de altă parte, dacă omul pariază împotriva existenței lui Dumnezeu și câștigă, el va obține foarte puțin. Însă dacă pierde acest pariu consecințele vor fi grave. Din cauză că prima alternativă are rezultat sau avantaj copleșitor față de orice câștig posibil asociat necredinței, alegerea este evidentă pentru Pascal. Prudența ne sfătuiește să încercăm să credem deoarece vom câștiga totul și nu pierdem nimic sau foarte puțin.

(b) În al doilea rând, pariul pascalian reprezintă o situație decizională în care câștigul posibil asociat uneia din alternative subminează substanțial toate celelalte alternative. Câștigul posibil al teismului se presupune că este infinit mai mare decât cel al necredinței deoarece un câștig infinit din care scădem o pierdere finită rămâne încă infinit și deci câștigul posibil asociat credinței teiste pare incomparabil.

(c) A treia trăsătură se referă la obiectul pariului care este de o maximă semnificație, și anume însăși viața noastră. Acceptarea credinței în Dumnezeu, ca Mântuitor ne aduce eliberare sufletească și perspectivă.

Cele patru versiuni ale pariului lui Pascal sunt argumente pentru raționalitatea credinței teiste și nu argumente doar pentru raționalitatea religiei creștine. Însă multe fragmente din *Pensee* constă din argumente pentru religia creștină care, după Pascal, este singura religie adevărată, eliberatoare sau că este o religie superioară iudaismului și islamismului în multe privințe.⁶ Argumentele bazate pe pariu, consideră Pascal, sunt nu numai relevante, dar și obligatorii din punct de vedere rațional și deci inevitabile. Pariul este o decizie obligatorie.

Prima versiune a pariului

Ian Hacking identifică trei versiuni ale pariului în fragmentele din *Pensées*. Prima versiune Hacking o numește „argumentul din dominare” prezentat ca avertisment: „Să calculezi câștigul și pierderea dacă crezi că Dumnezeu există. Dacă câștigi, vei câștiga totul, dacă pierzi nu vei pierde nimic. Deci pariază că Dumnezeu există, fără ezitare.”⁷ Argumentul din dominare poate fi sistematizat în felul următor:

— Pentru o persoană S, dacă una din alternative, α , disponibilă pentru S, are un rezultat mai bun decât rezultatele celorlalte alternative disponibile și niciodată nu rezultă mai rău decât celelalte, S trebuie să aleagă α .

— Credința în Dumnezeu este mai bună decât a nu crede că Dumnezeu există, și nu mai rea decât aceea că Dumnezeu nu există. Deci trebuie să credem în Dumnezeu.

⁶ (vezi pasajele 235-276 din *Pensee*) De fapt Pascal consideră că singura credință religioasă autentică este catolicismul.

⁷ Pascal, 1995, p. 154.

Această primă versiune a pariului este un exemplu de decizie în condiții de incertitudine. Dat fiind că afirmația lui Pascal că „dacă există Dumnezeu El este absolut infinit, incomprehensibil, neinteligibil pentru noi, atunci suntem incapabili să constatăm fie că El există, fie că El nu există”⁸. Nu este surprinzător că prima versiune a pariului este o decizie în condiții de incertitudine. Pascal a crezut că pariul lui face credința creștină convingătoare, irezistibilă din punct de vedere rațional și eliberatoare.

A doua versiune a pariului

În prima versiune a pariului probabilitatea nu joacă niciun rol. Însă în a doua versiune ea joacă un rol proeminent. A doua versiune, Hacking o numește „argumentul din probabilitate sau așteptare, speranță” (*expectation*). Argumentul din așteptare este construit pe conceptul de maximizare a utilității așteptate, sperate. Formulată schematic, argumentul se prezintă în felul următor:

1. Pentru o persoană S și alternativele α și β disponibile pentru S, dacă α conține sau are o utilitate așteptată mai mare decât are β , S trebuie să aleagă α (și)

2. Fiind dat că existența lui Dumnezeu este atât probabilă, cât și improbabilă, utilitatea așteptată a credinței în Dumnezeu excede infinit pe cea a necredinței (deci)

3. Trebuie să credem în Dumnezeu.

Hacking consideră că supoziția șansei egale între a exista și a nu exista Dumnezeu este monstruoasă. Supoziția că existența lui Dumnezeu este tot atât de probabilă ca și supoziția neexistenței lui Dumnezeu este extravagantă deoarece, în măsura în care existența lui Dumnezeu este estimată ca fiind mai mare decât zero, credința totdeauna va avea o utilitate așteptată mai mare decât cea conținută de necredință.

A treia versiune a pariului

A treia versiune a pariului o numește Hacking „argumentul din așteptarea predominantă”. Această versiune poate fi prezentată pe scurt în felul următor:

---

⁸ Pascal, 1995, p. 153.

1. Pentru o persoană S și alternativele α și β disponibile lui S, dacă utilitatea așteptată a lui α depășește pe cea a lui β , trebuie să alegem α (și)

2. Credința în Dumnezeu are mai multă utilitate așteptată decât necredința, dat fiind că existența lui Dumnezeu are o probabilitate pozitivă diferită de zero (deci)

3. Trebuie să credem în Dumnezeu.

Din cauza folosirii ingenioase a utilității infinite a treia versiune a devenit cea mai cunoscută ca pariul lui Pascal. Am putea să numim această versiune *versiunea canonică*. Deci, opțiunea credinței în Dumnezeu are o valoare de așteptare mai mare decât opțiunea necredinței. Valoarea de așteptare a unei opțiuni este calculată prin (1) înmulțirea probabilității fiecărei stări de lucruri posibile (adică starea că Dumnezeu există și starea că Dumnezeu nu există) cu valoarea rezultatului acelei opțiuni și (2) adunarea tuturor rezultatelor obținute pentru toate stările posibile de lucruri ale acelei opțiuni. Aspectul rațional care stă la baza principiului valorii așteptate este acela că el oferă o procedură logică inteligentă pentru a lua în considerație atât probabilitățile cât și valorile potențiale ale opțiunilor disponibile. Astfel, dacă probabilitatea existenței lui Dumnezeu este $\frac{1}{2}$, cum consideră Pascal, valoarea așteptată a credinței în Dumnezeu poate fi calculată în felul următor:

$$\frac{1}{2} \times \text{câștig infinit} + \frac{1}{2} \times \text{o pierdere finită} = \text{câștig infinit}$$

Să menționăm că același rezultat va fi obținut chiar dacă probabilitatea existenței lui Dumnezeu este mai mică decât $\frac{1}{2}$, în măsura în care se admite că este o probabilitate mai mare decât zero. În plus, având în vedere supozițiile lui Pascal valoarea așteptată pentru necredința în Dumnezeu este calculată în felul următor:

$$\frac{1}{2} \times \text{un câștig finit} + \frac{1}{2} \times \text{un câștig finit} = \text{câștig finit}$$

Rezultatul este că valoarea așteptată a credinței în Dumnezeu este infinită, iar valoarea așteptată a necredinței este finită. Prin urmare, credința în Dumnezeu este o alegere rațională.

A patra versiune a pariului

A patra versiune se distanțează de argumentele sub risc și se întoarce la un argument sub incertitudine. Această versiune remediază defectul care nu permite primei versiuni a argumentului să fie de o dominație strictă.

Această versiune a argumentului este numită de J. Jordan argumentul din dominare strictă.⁹

El poate fi rezumat în felul următor:

1. Pentru o persoană S, dacă printre opțiunile disponibile pentru S, rezultatele unei opțiuni α sunt mai bune decât cele ale celorlalte opțiuni disponibile, S trebuie să aleagă α și

2. Credința în Dumnezeu este mai bună decât necredința, indiferent dacă Dumnezeu există sau nu. Deci trebuie să credem în Dumnezeu.

Premisa (2) este adevărată numai dacă câștigăm prin credință. Pascal consideră că credința teistă sinceră are drept consecință o viață virtuoasă trăită în libertatea spiritului și o viață virtuoasă este mai valoroasă și oferă satisfacții și bucurii mai mari decât o viață vicioasă. Însă ne-am putea imagina că un interlocutor va considera premisa (2) discutabilă sau chiar ilicită. De ce să considerăm că o viață virtuoasă necesită o concepție teistă? Și chiar dacă viața virtuoasă necesită teismul, de ce să considerăm că a fi moral mai bun este echivalentul cu a fi mai bun în toate privințele? Problema relevantă nu este dacă virtutea este o recompensă proprie numai într-un context teist, ci dacă credința teistă oferă mai mult câștig decât necredința, chiar dacă Dumnezeu nu există.

Am menționat mai înainte că pariul lui Pascal se adresează și ateilor, chiar dacă ateul se poate lamenta că pariul nu-l poate ajuta pentru că el nu crede în Dumnezeu. În acest caz Pascal recomandă că, dacă o persoană vorbește și acționează ca un om credincios, mai devreme sau mai târziu el va deveni credincios și va înțelege valoarea libertății conștiinței. Chiar dacă nu putem să reușim să ne decidem dacă să credem în propoziția „Dumnezeu totuși există”, putem să ne decidem să facem anumite lucruri care sunt adecvate pentru a insufla, determina această credință. Prin alegere, Pascal lasă să se înțeleagă că o persoană care urmează această cale va ajunge, în cele din urmă, la o credință sinceră și de nezdruccinat în existența lui Dumnezeu când calculul pariului va fi uitat.

Obiecții critice la adresa pariului lui Pascal

Pariul lui Pascal a fost apreciat dar i s-au adus și numeroase obiecții critice. Astfel, George N. Schlesinger consideră că „pariul este de regulă cel

⁹ Jordan, 2005, p. 177.

mai ușor de apreciat decât oricare argument pentru susținerea credinței religioase deoarece modul de exprimare „Eu nu mai am nimic de pierdut și totul de câștigat prin facerea cutare și (cutare)” este ceva comun și ușor de înțeles pentru oricine...și poate foarte bine să fie considerat ca cel mai important argument teist.¹⁰

Obiecțiile sunt numeroase și este destul de dificil să le clasificăm. Aceste obiecții sunt de natură psihologică, epistemologică, logică, axiologică, etc. O primă obiecție este aceea că pariul este indecent într-un context religios. Predispus spre o concepție antropomorfică despre Dumnezeu și pentru mulți credincioși foarte respingătoare, pariul lui Pascal înseamnă o formă rațională de auto-asigurare deoarece el presupune că Dumnezeu ar fi mulțumit de un astfel de calcul și de atitudinea grijii de sine. Asumpția a părut profund nereligioasă pentru mulți oameni religioși dar a fost, de asemenea, acceptată cu seriozitate de alți credincioși.¹¹

Simon Blackburn arată că pariul Pascal se bazează pe ideea că Dumnezeul creștin este preocupat de ceea ce cred oamenii și mai puțin de ce cred în El. Să admitem, totuși, „că există un Dumnezeu care îi pedepsește pe acei care susțin credințele teiste fără credință, fără evidență, în timp ce recompensează pe cei care, în absența evidenței, se abțin de la credință.”¹² În acest caz necredința va fi un pariu mai sigur.

Alți critici au arătat că argumentul pariului ne prezintă un Dumnezeu care va da recompense și va distribui pedepse în viața de apoi. Dacă pariul se reduce doar la atât el nu ar avea nicio valoare, că Pascal, se pare, reduce credința religioasă numai la un joc, ci la nimic mai mult decât la o modalitate de determinare a destinului nostru escatologic. El nu spune nimic despre binefacerile credinței religioase înainte de moarte și implică, de asemenea, că o convertire pe patul morții este tot ceea ce se cere pentru a fi salvat de chinurile iadului.

Unele obiecții se referă la faptul că, deși Pascal afirmă că pariul presupune că capacitățile noastre cognitive, raționale și empirice sunt incapabile să decidă dacă să credem sau să nu credem în existența lui Dumnezeu, totuși Pascal are capacitatea cognitivă de a concepe pe Dumnezeu

10 Schlesinger, 2006, p. 302.

11 Hick, 1990, p. 59.

12 Blackburn, 2009, p. 194.

ca inteligent, puternic și bun. Iar aceste trăsături pot fi folosite în argumentele cognitive pentru sau împotriva existenței lui Dumnezeu.

Asumpția lui Pascal că probabilității existenței lui Dumnezeu trebuie să i se atribuie valoarea de $\frac{1}{2}$ este folosită ca temei pentru a spune că decizia de a crede trebuie să fie luată pe considerente pragmatice. Dacă existența lui Dumnezeu (sau nonexistența) are o probabilitate mai mare decât $\frac{1}{2}$ atunci orientarea spre considerentele pragmatice nu va fi justificată. Se poate argumenta că dacă capacitățile noastre cognitive nu pot decide să crezi sau să nu crezi în Dumnezeu în astfel de circumstanțe, alegerea rațională din punct de vedere cognitiv este fie să (1) lăsăm probabilitatea existenței lui Dumnezeu neevaluată sau (2) să adoptăm o ipoteză sub aspect metafizic mai economă că Dumnezeu nu există. O apărare sau reformulare a pariului trebuie să demonstreze de ce aceste opțiuni sunt eronate sau de ce argumentul este reușit în ciuda acestor opțiuni.

Cei care apără pariul ar putea răspunde că el se adresează celor care găsesc argumentele cognitive pentru sau împotriva existenței lui Dumnezeu ca neconcludente, neconvingătoare sau aceluia care cred că existența sau neexistența lui Dumnezeu au, în general, aceeași probabilitate.

De asemenea, altă obiecție se referă la afirmația lui Pascal că alegerea între credința în Dumnezeu și necredință este „obligatorie”. Dacă decizia este fie să crezi că există Dumnezeu sau să crezi că Dumnezeu nu există, totuși poate exista și o a treia opțiune, și anume să nu crezi în niciuna din cele două ipoteze. Există o diferență cognitivă între a crede non-p și a nu crede p. Pare absolut posibil să suspendăm credința, adică să nu credem nici propoziția „Dumnezeu există” nici propoziția „Dumnezeu nu există”. Unii consideră că Pascal ar putea răspunde că suspendarea credinței în existența lui Dumnezeu este echivalentă cu credința că Dumnezeu nu există, deoarece Dumnezeu nu îi va recompensa pe agnostici mai mult decât îi va recompensa pe atei.

O altă categorie de obiecții se referă la aspecte mult mai tehnice referitoare la noțiunea de valoare infinită și îndeosebi referitoare la folosirea unei valori infinite într-un calcul al valorii așteptate. Aici apare problema sensului în care o ființă finită obține un bun infinit.

Un mod firesc prin care Pascal ar putea explica și apăra ideea de bun infinit ar fi apelul la noțiunea de Dumnezeu. Dumnezeu este conceput ca o ființă infinit bună și valoarea infinită trebuie să fie concepută ca un fel de relație cu Dumnezeu în care un om participă la bunătatea

infinită a Lui. Pascal susține că o probabilitate mică de obținere a unei valori infinite totdeauna depășește (întrece) o șansă mare de câștigare a unei valori finite mari. Însă, de asemenea, pare absurd că o opțiune care are o probabilitate mică de realizare a unei valori infinite să aibă aceeași valoare de așteptare ca o opțiune cu o mare probabilitate de realizare a unei valori infinite. De exemplu, să admitem că pentru un pariu am șansa de $\frac{1}{2}$ de câștigare a unei valori infinite și pe alt pariu am șansa de $\frac{1}{20}$ de câștigare a unei valori infinite. Bunul simț ne spune că este rațional să optăm pentru primul pariu. Însă dacă folosim calculul valorii așteptate, valoarea așteptată în ambele pariuri este infinită.

O modalitate prin care susținătorii pariului ar putea răspunde este să recunoască că, în cazurile în care miza este o valoare infinită, nu trebuie să aplicăm calculul valorii așteptate direct, ci de fapt să considerăm acea valoare infinită ca nefiind mai rea (mai mică) decât o valoare finită extrem de mare. Să admitem că la un pariu (a) am șansa de $\frac{1}{2}$ de realizare a valorii infinite și la pariul (b) am șansa de $\frac{1}{20}$ de obținere a valorii infinite. Dacă folosim valoarea așteptată în mod standard, obținem rezultatul că ambele alegeri sunt la fel de raționale. Însă dacă considerăm valoarea infinită nu mai mică decât orice valoare mare finită, atunci valoarea așteptată a primei opțiuni va fi mai mare decât a celei de a doua opțiuni deoarece o șansă de $\frac{1}{2}$ de realizare a unei valori finite foarte mari este mai mare decât o șansă de $\frac{1}{20}$ de obținere a aceleiași valori.

Altă modificare posibilă ar fi să înlocuim conceputul de valoare infinită cu conceputul de bun suprem care este finit însă calitativ superior oricărui alt bun concurent. O categorie de bunuri este calitativ superioară altei categorii de bunuri, dacă o cantitate mică din prima categorie de bunuri este mai bună decât o cantitate mare de bunuri din a doua categorie de lucruri și o mică creștere a bunurilor din prima categorie este mai bună decât o creștere mare a bunurilor din a doua categorie. Folosind principiul valorii așteptate, chiar o probabilitate mică a realizării primei categorii de bunuri va fi mai mare decât o probabilitate mare de realizare a unei cantități de bunuri din categoria inferioară de bunuri. Deci o categorie de lucruri s-ar putea obține având un tip de relație cu Dumnezeu care este calitativ superior oricărui alt bun concurent. Deoarece acel bun este conceput ca fiind finit, rezultă că o acțiune care este considerată că are o șansă mai mare de realizare a acelui bun va fi mai rațională decât o acțiune care are o șansă mai mică de obținere a aceluiași bun.

Poate cea mai frecventă obiecție pe care o întâlnim în filosofia religiei la adresa pariului pascalian este problema altor zei sau „obiecția multor zei”. Se pare că Pascal ignoră mai multe stări posibile de lucruri. Probabil că Dumnezeu este atotiertător și El răsplătește pe oricine cu fericire în viața de apoi, indiferent de credința lor. Sau probabil Dumnezeu răsplătește doar pe aceia care cred în El și nu este motivat de considerente pragmatice. Altă posibilitate este ca Dumnezeu să răsplătească doar pe anumiți teiști, de exemplu pe musulmani și nu pe creștini. Sau să răsplătească pe cei ce se angajează pentru credință. Sau probabil Dumnezeu va răsplăti pe toți atei și doar pe ei. Și într-adevăr unii critici, după cum am menționat mai înainte, au încercat să folosească pariul ca argument pentru ateism ca cea mai sigură alegere.¹³

Pascal ignoră, de asemenea, posibilitatea că un câștig infinit ar putea fi realizat chiar dacă nu există niciun Dumnezeu. Deci, oricare din aceste posibilități sunt luate în considerare pariul lui Pascal nu va reuși să tragă concluzia că este rațional din punct de vedere pragmatic să crezi în Dumnezeu, și mai exact într-un anumit fel de Dumnezeu, adică Dumnezeul teiștilor și, mai precis, în Dumnezeul teistului creștin, având în vedere că Pascal a considerat că singura religie autentică este catolicismul. Să presupunem că noi nu considerăm câștigul final de a avea o anumită legătură cu Dumnezeu ca infinit, ci mai curând ca nu mai mic decât unul cu o valoare finită extrem de mare. Sau să admitem că îl concepem ca finit, însă calitativ superior față de toți ceilalți zei non-teiști sau non-religioși. Pentru fiecare din aceste strategii se dovedește că o opțiune care are o probabilitate mai mare de obținere a acelei valori supreme, dar finite are o valoare așteptată (estimată) mai mare decât o opțiune care are o probabilitate mai mică de obținere a acelei valori. În acest fel, probabilitățile relative ale diferitelor ipoteze despre cum s-ar putea obține valoarea supremă devin relevante.

Procedând așa, apărătorii pariului ar putea răspunde la „problema altor zei” argumentând că este mai probabil ca câștigul suprem să fie obținut dacă Dumnezeu, de felul Dumnezeului tradițional, există decât dacă El nu există. Pentru aceasta trebuie să stabilim o legătură conceptuală între conceptul monoteist tradițional de Dumnezeu și conceptul de valoare supremă. S-ar putea, de pildă, ca numai o faptă suprem de bună, în cel

---

13 Martin, 1983, p. 59.

mai înalt grad bună și puternică să poată oferi un gen de bun (bine) care este fie extrem de mare sau calitativ superior oricărui alt zeu din competiție. Sau s-ar putea argumenta că câștigul final este conceput cel mai bine ca o relație în care cineva este părtaș la binele (bunul) unei ființe suprem bune care este calitativ superior oricărei alte ființe posibile. Dacă acest lucru este corect, genul de Dumnezeu care va răsplăti pe toți și numai pe cei care fac lucruri arbitrare și absurde, nu este genul de Dumnezeu care poate oferi cel mai mare bine (bun). În acest fel poate fi argumentat că este mult mai plauzibil că cineva va obține valoarea supremă dacă un anumit gen tradițional de Dumnezeu există decât dacă nu există, iar aceasta implică că este mai probabil ca cineva va reuși să obțină valoarea supremă dacă pariază pe teismul tradițional decât pe agnosticism, naturalism sau ateism. Însă dacă ne-am despărțit de ateism, naturalism, agnosticism și scepticism cum știm care religie trebuie să o alegem?

Cu alte cuvinte, de ce trebuie ca cineva să fie creștin mai curând decât iudeu sau musulman sau invers?

Însă o dată ce valoarea supremă maximă nu mai este concepută ca infinită, susținătorii pariului pot răspunde că (1) trebuie să alegem religia care pare cea mai probabil adevărată pe alte considerente (temeiuri) sau (2) trebuie să alegem, cel puțin, o versiune a teismului mai îndepărtată de non-teism. Dacă există căi la fel de plauzibile de rezolvare a valorii supreme atunci ele toate sunt la fel de raționale ca să le alegem. Însă trebuie să alegem, cel puțin, una dintre aceste căi decât niciuna și e de preferat aceea care ne aduce libertatea sufletului.

Altă problemă la care trebuie să răspundem este în legătură cu asumptia că credința în Dumnezeu este necesară și chiar ne conduce spre realizarea binelui suprem și a libertății. Să admitem că este adevărat că vom obține binele suprem numai dacă există un Dumnezeu (de un anumit gen). Ideea că credința este necesară pentru obținerea valorii ultime rezultă din faptul că religia se pare a fi în general cea mai probabilă din toți candidații existenței. Iar pentru aceasta trebuie să dovedim că o anumită religie este mai probabil adevărată decât alte religii. Alt răspuns posibil în ce privește asumptia că credința în Dumnezeu este necesară și chiar calea spre atingerea binelui suprem ar fi că, dacă binele este conceput ca o relație cu Dumnezeu, atunci putem a avea această relație, legătură numai dacă credem în Dumnezeu. Însă aceasta nu demonstrează că faptul însuși de a avea credință determină sau duce la realizarea relației. J. Golding

consideră că o strategie potrivită este aceea de a înlocui încercarea de a justifica credința în Dumnezeu cu încercarea de a justifica o asumție (ipoteză) pragmatică că Dumnezeu există în vederea obținerii unei relații bune cu Dumnezeu.¹⁴ Dacă într-adevăr putem atinge valoarea supremă numai dacă există Dumnezeu atunci este rațional să ne ghidăm acțiunile noastre după asumția că există Dumnezeu, pentru realizarea acestei relații.

Am văzut că pariul a fost considerat de către unii critici ca ceva imoral și eronat din punct de vedere religios. Pascal ar fi putut răspunde la această obiecție că nu este nimic greșit în a-ți urmări propriile interese și propria-ți libertate, în măsura în care nu faci nimic imoral atunci când acționezi în acest sens. Problema este dacă crezând ceva în numele interesului propriu este cumva imoral sau religios nepotrivit. Am văzut că Pascal a argumentat deja că în acest caz special argumentarea pe considerente cognitive nu poate lua nicio decizie dacă să credem sau să nu credem în Dumnezeu și totuși suntem constrânși, obligați să luăm o decizie. Dacă Pascal are dreptate, atunci noi nu avem nicio alegere cu excepția de a lua o decizie pe considerente non-cognitive. Deoarece suntem forțați să luăm o decizie din motive non-cognitive, atunci vom putea să luăm acea decizie care este pentru cele mai bune interese ale noastre. Pentru Pascal, credința ateului este la fel de nefundamentată ca cea a teistului. Atât ateul, cât și teistul sunt în situația de-a crede, ca rezultat al considerațiilor non-cognitive. Probabil credința ateului este rezultatul unor obiceiuri, educației, mediului în care trăiește etc. Afirmția că este imoral „să-ți aranjezi credința” într-o propoziție (Dumnezeu există) este validă numai dacă cineva are opțiunea estimării cognitive dacă să crezi sau nu în această propoziție. Pascal a argumentat că în acest caz evaluarea cognitivă nu este posibilă. Iar în ceea ce privește propriul interes, Pascal ar putea reformula argumentarea prin luarea în considerare a celei mai bune stări posibile pe care o persoană o realizează. Concepția tradițională a vieții de apoi nu este numai beatitudinea sau fericirea subiectivă, ci ea este de asemenea concepută obiectiv ca cea mai bună stare posibilă. Nimic nu ar putea fi mai bine decât de-a avea cea mai bună relație posibilă cu cea mai bună ființă posibilă, adică cu Dumnezeu. Deci te referi la interesele proprii nu exclude referința și la considerații morale. Din punct de vedere creștin și în general din punct de vedere teist nu este nimic greșit să crezi

---

14 Golding, 2007, p. 391

în Dumnezeu ca o cale spre libertatea și câștigul personal. Biblia adesea ne sfătuiește să credem și să ne rugăm deoarece este în interesul nostru cel mai bun să procedăm așa.

În considerațiile finale din *Cugetări*, însuși Pascal sugerează că pariul poate fi înțeles și ca primă treaptă spre o mai matură formă de credință în Dumnezeu care se va amplifica mai târziu în viața credinciosului. Să presupunem că noi recunoaștem că este moral și intelectual dificil să crezi într-o propoziție pe considerente pragmatice, dar sub aspect cognitiv îndoielnică. Însă o astfel de propoziție poate fi asumată în scopuri practice. Va fi, din punct de vedere pragmatic, rațional să facem această asumție dacă valoarea potențială a acceptării acestei asumții este mai mare decât dacă nu am proceda în acest mod. Dacă acea valoare este concepută ca cea mai bună stare obiectivă posibilă pe care o persoană se găsește, atunci poate fi chiar din punctul de vedere moral obligatoriu să accepți această asumție.

În concluzie, răspunsul celei de-a patra versiuni a pariului lui Pascal dat „problemei multor zei” și celor care se abțin de a crede în vreo zeitare cât și celor care neagă orice zeitare (naturalismul sau ateismul) poate fi prezentat sumar în felul următor:

1. Pentru orice persoană S , luând o decizie categorică în condiții de incertitudine, dacă una dintre alternativele α , disponibilă pentru S , are un rezultat tot atât de bun ca cele mai bune rezultate ale celorlalte alternative disponibile, β și γ , și niciodată un rezultat mai mic decât cele mai proaste rezultate ale lui β și γ și excluzând cele mai bune rezultate și cele mai rele rezultate, are numai rezultate mai bune decât rezultatele lui β și γ , S trebuie să aleagă α (și)

2. Credința teistă are un rezultat mai bun decât alte alternative chiar dacă presupunem că naturalismul le-a obținut. Deci, trebuie să credem în Dumnezeu.

Este rezonabil să acceptăm ambele premise ale acestei variante ale pariului și să invocăm pe William James: „Argumentul lui Pascal în loc de a fi slab, fără putere, în cele din urmă pare dovada decisivă și este argumentul hotărâtor care ne trebuie pentru a face credința noastră desăvârșită, perfectă.”¹⁵

---

15 James, 2009, p.207.

Bibliografie

- ✦ Barrett, J.L. (2004). *Why Would Anyone Believe in God?*, New York: Oxford Altamira Press.
- ✦ Barrow, J. D. (2007), *Originea Universului*, București: Humanitas.
- ✦ Blackburn, S. (2009), „Pascal’s Wager, A Critique”, în Steven M. Cahn (Ed.), *Exploring Philosophy of Religion: An Introductory Anthology*, New York and Oxford: Oxford University Press.
- ✦ Golding, J. (2007), „The Wager Argument”, în Chad Meister and Paul Copan (Eds.), *The Routledge Companion to Philosophy of Religion*, London and New York: Routledge.
- ✦ Hick, J. H. (1990), *Philosophy of Religion*, New Jersey: Prentice Hall, Upper Saddle River.
- ✦ James, W. (2009), „The Will to Believe”, în Steven M. Cahn (Ed.), *Exploring Philosophy of Religion. An Introductory Anthology*, New York and Oxford: Oxford University Press.
- ✦ Jordan, J. (2005), „Pascal’s Wagers and James’s Will to Believe”, în William J. Wainwright (Ed.), *The Oxford Hand Book of Philosophy of Religion*, Oxford: Oxford University Press.
- ✦ Macrae, N. (1992), *John von Neumann*, New York: Pantheon.
- ✦ Martin, M. (1983), „Pascal’s Wager as an Argument for Not Believing in God”, în *Religious Studies*, Number 19: pp.57-64, Cambridge: Cambridge University Press.
- ✦ Murray, M. J. și Rea, M. (2008), *An Introduction to the Philosophy of Religion*, Cambridge: Cambridge University Press.
- ✦ Pascal, B. (1995), *Pensées, Trans. Honor Levi*, Oxford: Oxford University Press.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe. (2005), *Istoria filosofiei, de la începuturi până la Renaștere*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- ✦ Schlesinger, G. N. (2006), „Central Theistic Arguments”, în Eleonore Stump and Michael J. Murray (Eds.), *Philosophy of Religion: The Big Questions*. New York: Blackwell Publishing.